

**Pensioenfonds
Recreatie**

JAARVERSLAG 2008

Stichting Pensioenfonds Recreatie

Jaarverslag 2008

colofon

administrateur
Interpolis Pensioenbeheer B.V.
Postbus 254, 2700 AG Zoetermeer
telefoon 0900 665 65 65

73751 062009

Inhoud

1	Jaarverslag	5
1.1	Kerncijfers	5
2	Algemene gegevens	7
3	Verslag van het bestuur	9
3.1	Voorwoord	9
3.2	Pensioenontwikkelingen	9
3.3	Financieel beleid	13
4	Jaarrekening	23
4.1	Balans per 31 december 2008	23
4.2	Staat van baten en lasten	24
4.3	Kasstroomoverzicht	26
4.4	Algemene toelichting	27
5	Overige gegevens	51
5.1	Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur	51
5.2	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	51
5.3	Gebeurtenissen na balansdatum	51
5.4	Actuariële verklaring	51
5.5	Accountantsverklaring	52
	Bijlage I – Hoofd- en nevenfuncties	55

1 Jaarverslag

1.1 Kerncijfers

Meerjarenoverzichten

Aantallen en percentages

	2008	2007	2006	2005	2004
Aantallen					
Aangesloten werkgevers	1.571	1.530	1.496	1.474	1.230
Deelnemers	14.169	11.032	10.536	12.000	11.100
Gewezen deelnemers	23.580	19.155	17.881	15.470	12.300
Pensioengerechtigden:					
• Ouderdompensioen/vroegpensioen	287	186	118	116	65
• Nabestaandenpensioen	23	20	17	14	11
• Wezenpensioen	8	7	5	5	3
• Invaliditeitspensioen	67	71	68	66	64
Premiepercentages					
Ouderdoms- en nabestaandenpensioen	16,4%	16,4%	16,4%	13,8%	12,4%
Vroegpensioen	-	-	-	4,7%	4,4%
WAO-gat regeling	-	-	-	1,0%	2,0%
Indexatiepercentage actieve deelnemers	3,28%	0,0%	1,25%	3,25%	-
Indexatiepercentage gewezen deelnemers en ingegane pensioenen	0,7%	0,0%	1,25%	3,25%	-

	2008	2007	2006	2005	2004
Feitelijke premie	24.121	19.607	14.091	18.707	16.699
Gedempte premie	19.032	13.996		-	-
Kostendeekkende premie	19.905	16.855		-	-
Uitkeringen	782	648	497	374	253
Uitvoeringskosten	1.353	1.242	1.118	1.403	1.020
Beleggingsopbrengst	3.582	-576	2.443	5.860	3.547
Reserves	-14.386	25.307	20.021	14.366	8.022
Resultaat	-39.693	12.066	5.653	6.344	4.690
Voorziening pensioenverplichtingen op APP grondslagen	-	-	81.608	67.538	53.871
Voorziening pensioenverplichtingen op FTK grondslagen	160.639	94.475	88.388	70.942	-
Aanwezige dekkingsgraad	91%	127%	115%	126%	115%
Vereiste dekkingsgraad FTK	119%	123%	123%	-	-
Beleggingsportefeuille					
Aandelen	31.238	32.466	23.689	-	-
Vastrentende waarden	97.496	72.390	68.484	-	-
Overige beleggingen	1	9	-2.500	-	-
Totaal belegd vermogen	128.735	104.865	89.673	75.517	59.187
Beleggingsperformance					
Gemiddeld rendement op beleggingen (%)	3,07%	0,0%	3,0%	9,9%	7,3%
Benchmark	2,98%	1,3%	2,7%	9,9%	8,2%
Z-score	-0,02	-0,83	0,18	-0,12	-0,74

Toelichting op de meerjarenoverzichten

Aanwezige dekkingsgraad

Sinds 2006 hanteert het fonds het in de Pensioenwet opgenomen Financiële Toetsingskader Pensioenfondsen (FTK) voor de vaststelling van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad is dan gebaseerd op de nominale rentetermijnstructuur. Door de toepassing van generatietafels wordt rekening gehouden met de verwachte toekomstige verbetering van de overlevingskansen.

Premiepercentages ouderdoms- en nabestaandenpensioen

De premie wordt geheven over het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het pensioengevend salaris is het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv). De bovengrens is het maximumloon voor de Wfsv vermeerderd met het werknemersdeel van de pensioenpremie. De franchise bedraagt in 2008 op jaarbasis € 11.191 bij een fulltime dienstverband.

2 Algemene gegevens

Statutaire doelstelling

Profiel

De stichting is genaamd: 'Stichting Pensioenfonds Recreatie'. De stichting is opgericht op 26 maart 1997 en statutair gevestigd in Zoetermeer. De laatste statutenwijziging was op 24 januari 2008. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41160246.

Het fonds is als bedrijfstakpensioenfonds aangesloten bij de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfonds.

Doelstelling

Het doel van het pensioenfonds is om nu en in de toekomst uitkeringen te verstrekken aan gepensioneerden en nabestaanden bij ouderdom en overlijden. Om dit doel te realiseren heft het fonds premies bij de aangesloten ondernemingen in overeenstemming met de statuten en het pensioenreglement. De verkregen middelen worden beheerd en belegd.

Statutaire colleges

Bestuur

Het bestuur heeft minimaal zes leden. Voor elk bestuurslid wordt een plaatsvervanger aangewezen. De helft van het aantal bestuursleden wordt benoemd door werkgeversorganisatie RECRON. De andere helft van het aantal bestuursleden wordt benoemd door werknemersorganisaties FNV Recreatie en CNV Bedrijvenbond.

Het bestuur is in 2008 vijf keer bij elkaar geweest.

Samenstelling bestuur per 31 december 2008:

Leden werkgeverszijde	Plaatsvervangende leden	Organisatie
A.J. van den Brink (voorzitter)	Vacature	RECRON
H.J. den Biggelaar RA	Vacature	RECRON
Vacature	Vacature	RECRON

Leden werknemerszijde	Plaatsvervangende leden	Organisatie
E.P. de Vries (plaatsvervangend voorzitter)	B.C. Francooy	FNV Recreatie
H.Z. de Wit	J. Bijlsma	FNV Recreatie
J.W. Wevers	W.W. Ramakers	CNV Bedrijvenbond
	M. Jansma	ABVAKABO/FNV

In het jaar 2008 is er een nieuw bestuurslid aangetreden. De heer Jansma heeft de rol over genomen van de heer E.D. Haneveld. Mevrouw P. de Bruin heeft haar functie medio november neergelegd i.v.m. het aanvaarden van een andere betrekking buiten de recreatiebranche.

Nadere informatie over de (neven)functies van de (plaatsvervangend) bestuursleden is opgenomen in de bijlage.

College van belanghebbenden

Het bestuur heeft in 2007 het college van belanghebbenden ingesteld.

Adressen werkgevers- en vakorganisaties

RECRON

Postbus 102
3970 AC Driebergen
(0343) 52 47 00
www.recron.nl

FNV Recreatie

Postbus 1435
1300 BK Almere
(0900) 202 23 23
www.fnvrecreatie.nl

CNV Bedrijvenbond

Postbus 2525
3500 GM Utrecht
(030) 751 10 07
www.cnvbedrijvenbond.nl

ABVAKABO FNV

Postbus 3010
2700 KT Zoetermeer
(0900) 2282522
www.abvakabofnv.nl

Bezwaarcommissie

Onafhankelijke Klachtencommissie Recreatie
Postbus 693
4200 AR Gorinchem

Accountant

M.J. Vredenduin RA, KPMG Accountants N.V., Utrecht

Actuarieel adviseur

Ir. drs. G. Veluwenkamp AAG, Watson Wyatt B.V., Apeldoorn

Waarmerkend Actuaris

Drs. J.G.A. Smolenaers AAG, Watson Wyatt B.V., Eindhoven

Vermogensbeheer

Barclays Global Investors (BGI)

Compliance officer

Mevrouw M. van der Werff, Ernst & Young Advisory

Administrateur

Interpolis Pensioenbeheer B.V. (handelsnaam *Syntrus Achmea Pensioenbeheer*)

Herverzekering

Nationale Nederlanden, Rotterdam

3 Verslag van het bestuur

3.1 Voorwoord

Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Recreatie (hierna: het fonds) brengt hierbij verslag uit over het gevoerde beleid en de ontwikkelingen in het jaar 2008. Het doel van de verslaglegging is om helderheid te verschaffen over de financiële positie, de resultaten en de wijzigingen in de financiële positie van het fonds. Dit jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en met de richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

3.2 Pensioenontwikkelingen

3.2.1 Ontwikkelingen 2008, regelgeving en overheidsbeleid

In de tweede helft van 2008 zijn de dekkingsgraden van pensioenfondsflink onder druk komen te staan door de effecten van de wereldwijde kredietcrisis. Waarschijnlijk herinneren we ons 2008 over een aantal jaar daarom als een periode van zwaar weer. Maar in 2008 speelde er meer dan de kredietcrisis: nieuwe wetgeving werd van kracht of kreeg nadere invulling. Zo zorgde de Veegwet ervoor dat de puntjes op de i werden gezet in de Pensioenwet. Vanaf 1 januari gelden voor pensioenfondsflink daarnaast nieuwe regels voor communicatie. Tot slot werd in 2008 opnieuw flink gediscussieerd over de houdbaarheid van het Nederlandse pensioenstelsel: vergrijzing, slecht presterende beurzen, financiële risico's en internationale boekhoudregels vormden de ingrediënten. In dit hoofdstuk komen de ontwikkelingen op het gebied van regelgeving en het overheidsbeleid aan de orde.

Dekkingsgraad van het pensioenfonds gedaald

Door de kredietcrisis zijn niet alleen de aandelenbeurzen, maar ook de lange rentes fors gedaald. Het pensioenfonds is hiervoor niet immuun gebleken. Dit vertaalde zich in een forse daling van de dekkingsgraad van 127% naar 91% aan het einde van 2008. De dekkingsgraad is, kort gezegd, de verhouding tussen het vermogen van het pensioenfonds en de verplichtingen van het fonds op korte en langere termijn. De dekkingsgraad geeft aan hoeveel euro's het pensioenfonds in kas heeft tegenover elke euro die het (straks) moet uitkeren. Er zijn twee effecten die de dekkingsgraad beïnvloeden. Ten eerste is het vermogen van het fonds afgenomen door de dalende beurskoersen. Beleggen op de beurs is voor het fonds – in ieder geval voor een deel van het vermogen - noodzakelijk: het fonds behaalt anders op langere termijn onvoldoende rendement. Een tweede factor betreft de verplichtingen van het pensioenfonds: deze zijn gestegen door de dalende marktrente. Hoe werkt dit precies? Een pensioenfonds gaat de verplichting aan om later bij pensionering een uitkering te doen. Voor een uitkering over 40 jaar hoeft een pensioenfonds nu niet het hele bedrag in kas te hebben. Het kan immers nog over een lange periode rendement halen. Hoe hoog het rendement de komende 40 jaar zal zijn is nog onduidelijk. En toch moet het fonds een schatting maken. Daarvoor gebruikt het de langetermijnrente. Mede als gevolg van de kredietcrisis is die rente in het verslagjaar flink gedaald. Daardoor rekent het fonds op een lager rendement en moet het nu meer geld in kas hebben om straks dezelfde uitkering te kunnen doen. Dit leidt tot een hogere waarde van pensioenverplichtingen.

Wettelijke regels voor onderdekking en reservetekort

De Pensioenwet stelt regels voor het geval de dekkinggraad van een pensioenfonds onvoldoende is. Pensioenfondsen zijn verplicht een "onderdekking" of "reservetekort" direct te melden bij de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB). Het pensioenfonds heeft een onderdekking als de dekkinggraad lager is dan 105%, en een reservetekort als de dekkinggraad lager is dan 119%. Dit laatste percentage is per fonds verschillend en is afhankelijk van de risico's die het fonds loopt. Op 31 december 2008 was de dekkinggraad van het fonds 91%. Aan het einde van 2007 was de dekkinggraad nog 127%. Overigens ondervinden alle pensioenfondsen in deze periode dat de dekkinggraad ten opzichte van het einde van 2007 is gedaald.

Bijzondere situatie en dus veelal uitstel voor indienen herstelplan

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid erkent dat pensioenfondsen door de kredietcrisis in een bijzondere situatie zijn terechtgekomen. Op 8 oktober 2008 riep DNB de pensioenfondsen op geen overhaaste beslissingen te nemen. Een maand later voerden DNB en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid overleg met vertegenwoordigers van de pensioensector over de gevolgen van de kredietcrisis. Op basis van dit overleg besloot DNB gebruik te maken van haar bevoegdheid tot het verlenen van uitstel: veel pensioenfondsen kregen uitstel voor het indienen van een herstelplan tot 1 april 2009. Wel moeten zij DNB op de hoogte houden van relevante ontwikkelingen in hun dekkinggraad.

De wet kent twee herstelplannen. Een kortetermijnherstelplan als sprake is van onderdekking: het pensioenfonds krijgt dan drie jaar uitstel om de dekkinggraad weer op een niveau van minimaal 105% te brengen. En een langetermijnherstelplan als het fonds een reservetekort heeft: het fonds krijgt dan vijftien jaar de tijd om weer voldoende reserves op te bouwen. Het uitstel tot 1 april 2009 geldt voor zowel korte- als langetermijnherstelplannen.

In een herstelplan zet het pensioenfonds de maatregelen op een rij die het treft om ervoor te zorgen dat het vermogen van het fonds weer op peil komt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de samenstelling van de beleggingsportefeuille en het al of niet toekennen van toeslagen op opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane uitkeringen. Ook kan het fonds besluiten de hoogte van de pensioenpremie aan te passen.

3.2.2 Herstelplan

Dekkinggraad en solvabiliteitseisen

Per 31 december 2008 bedroeg de dekkinggraad van het fonds 91% (in 2007: 127%). Het eigen vermogen bedroeg per ultimo 2008 negatief € 14.386. Het minimaal vereiste eigen vermogen bedraagt € 5.971 en het vereiste eigen vermogen € 30.361. Het fonds voldeed aan het eind van 2008 niet aan beide normen. Hierdoor is het fonds terechtgekomen in een situatie van een reservetekort en een dekkingstekort. Het bestuur heeft op 26 november 2008 melding gedaan aan toezichthouder DNB. Vervolgens is een korte termijnherstelplan en een lange termijnherstelplan opgesteld.

Uitgangspunten van het herstelplan

De belangrijkste uitgangspunten van het herstelplan zijn:

- het fonds verhoogt de pensioenpremie per 1 januari 2010 met 3,0% punten naar 19,4%. Deze maatregel geldt in elk geval voor drie jaar en is in overleg met cao-partijen tot stand gekomen;
- zolang de dekkinggraad van het fonds onder de 105% blijft vinden er geen indexaties plaats. In dat verband is per 1 januari 2009 dan ook geen indexatie toegekend.

Het bestuur heeft de inhoud van het korte en lange termijnherstelplan in zijn vergadering van 5 maart 2009 vastgesteld en dit herstelplan vervolgens ingediend bij DNB. Het plan zal uiterlijk op 1 juli 2009 door DNB zijn getoetst.

Het fonds heeft gebruik gemaakt van de eenmalige mogelijkheid die de minister heeft geboden om het minimaal vereiste eigen vermogen binnen vijf jaar, dus uiterlijk op 31 december 2013, weer op peil te brengen. Uit het herstelplan blijkt dat vanaf 2014 de dekkinggraad hoger is dan 105%. Bij het opstellen van het korte en lange termijnherstelplan heeft het bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs.

Het herstelplan is opgesteld met inachtneming van de door DNB voorgeschreven uitgangspunten. Net zoals bij de modelmatige aanpak is ook het herstelplan een benadering van de werkelijkheid. De werkelijke ontwikkeling van de dekkinggraad kan in positieve of negatieve zin afwijken van het verwachte herstelpad. Het is dus mogelijk dat de financiële positie van het fonds zich sneller of langzamer herstelt dan voorzien.

3.2.3 Communicatie

In de Pensioenwet neemt communicatie aan belanghebbenden een belangrijke plaats in. Alle communicatie aan deelnemers, slapers, gepensioneerden en ex-partners moet voldoen aan eisen van duidelijkheid en begrijpelijkheid. Daarnaast geldt voor bepaalde uitingen nog dat zij tijdig moeten plaatsvinden. Het bestuur onderschrijft het belang van een goede communicatie en heeft in 2008 diverse acties ondernomen.

Het bestuur heeft de communicatieactiviteiten voor 2008 uitgewerkt in een communicatiejaarplan 2008. In april 2008 is het fonds gestart met het verzenden van het welkomstbericht aan nieuwe deelnemers volgens de nieuwe regels. In oktober 2008 hebben alle deelnemers hun nieuwe pensioenoverzicht (UPO) over 2008 ontvangen.

Website

In het voorjaar van 2008 is het onderdeel 'pensioenen' op de website www.sectorrecreatie.nl vernieuwd en in gebruik genomen. Met het nieuwe onderdeel over pensioenen wil het fonds de communicatie met de doelgroepen verbeteren. Daarnaast sluit de nieuwe website aan bij de eisen van duidelijke en begrijpelijke communicatie die de Pensioenwet stelt.

Brochure

De brochure "Uw pensioenregeling" is in het voorjaar van 2008 herschreven in duidelijke en begrijpelijke bewoordingen. Hiermee voldoet ook de brochure aan de eisen van de Pensioenwet. De nieuwe brochure is gepubliceerd op de website van het pensioenfonds.

Toeslagenlabel

Voor een begrijpelijke communicatie over het toeslagenbeleid van pensioenfondsenvoerde de Pensioenwet een toeslagenlabel in. Hiermee maken pensioenfondsenvan verzekeraars duidelijk of de pensioenen de komende jaren naar verwachting kunnen stijgen. Zodra de prijzen stijgen, dienen immers ook de pensioenen omhoog te gaan om de koopkracht op peil te houden. Zo'n stijging heet toeslag of indexatie. Het bestuur van het fonds beslist jaarlijks of het de pensioenen indexeert. Dit kan alleen als het daarvoor voldoende geld in kas heeft. Het toeslagenlabel helpt om het beleid van het fonds begrijpelijker te maken: het bestaat uit een plaatje en een uitleg. Het label vermeldt de toeslag die het pensioenfonds verwacht bij een gemiddelde prijsstijging van 2%. Voor deze verwachting heeft het label een normaal scenario en een slechtweersscenario. Hiermee wordt vooral duidelijk gemaakt dat het verhogen van pensioenen niet vanzelfsprekend is. Naast het toeslagenlabel moet het fonds een voorwaardelijkheidsverklaring hanteren. Daarin legt het pensioenfonds het toeslagenbeleid verder uit: de ambities die er zijn, hoe die worden betaald en welke ambities zijn waargemaakt in de voorafgaande drie jaren.

Het was de bedoeling dat pensioenfondsenvan het toeslagenlabel vanaf 1 januari 2008 gingen gebruiken. Halverwege 2007 bleek echter al dat dit niet haalbaar zou zijn. Minister Donner van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft het label uiteindelijk eind augustus 2008 definitief vastgesteld. Vanwege de financiële crisis zal de AFM, de toezichthouder, in 2009 niet controleren of fondsen het toeslagenlabel gebruiken. Fondsen hoeven het toeslagenlabel in 2009 nog niet in te voeren als zij hun deelnemers in het tweede kwartaal van 2009 informeren over de gevolgen van de financiële crisis voor hun persoonlijke situatie. Het fonds heeft ervoor gekozen om het toeslagenlabel in 2009 nog niet in te voeren.

Toezichthouder AFM

De AFM is een relatief nieuwe toezichthouder voor pensioenfondsenvan concentreert zich in het toezicht op de communicatie bij pensioenfondsenvan. De AFM heeft eind 2007 een zogenaamde "self assessment" aan alle pensioenfondsenvan verstuurd. Hierin verzocht de AFM de fondsen informatie te geven over de wijze waarop communicatie aan deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden plaatsvindt. In mei 2008 koppelde de AFM de resultaten terug aan het fonds. Het fonds behaalde een score van 79%. De gemiddelde score van de bedrijfstakpensioenfondsenvan bedroeg 72%. Het bestuur is tevreden met dit resultaat. Dit neemt niet weg dat het bestuur streeft naar verdere verbetering.

Op 8 december 2008 heeft de AFM een nieuwe self assessment aan de pensioenfondsenvan verstuurd.

Pensioenregister

In de Pensioenwet is bepaald dat er een landelijk pensioenregister komt. Op 7 mei 2008 is de Stichting Pensioenregister opgericht, een samenwerkingsverband van pensioenkoepels, verzekeraars en Sociale Verzekeringsbank. De stichting gaat de ontwikkeling van het Pensioenregister begeleiden. De kosten worden gedragen door de pensioensector zelf. Het is de bedoeling dat het register per 1 januari 2011 van start gaat. Het register gaat alle Nederlandse pensioenregelingen via internet toegankelijk maken. Iedereen tussen de 15 en 65 jaar met een burgerservicenummer en een DigiD kan straks inloggen en een overzicht opvragen van zijn eigen pensioenregelingen en AOW-rechten. Zo kan iedere Nederlander straks duidelijk zien hoe hoog zijn totale oudedagsvoorziening is, bij welk fonds het pensioen is opgebouwd en waar hij terecht kan voor meer informatie.

3.2.4 Pension Fund Governance

Het bestuur van het fonds vindt het van groot belang om het fonds goed te besturen. In de afgelopen jaren zijn steeds meer richtlijnen en regels opgesteld om te zorgen dat het fonds zijn taken daadwerkelijk goed uitvoert. Zo publiceerde de Stichting van de Arbeid (STAR) in 2005 de "Principes voor goed pensioenfondsbestuur". Deze principes bieden kaders voor zorgvuldig bestuur, intern toezicht, verantwoording, deskundigheid, openheid en communicatie. Maar ook andere regels spelen een rol: zo is de Code Tabaksblat van belang voor het beleggingsbeleid. Sinds 2007 zijn de principes goed pensioenfondsbestuur van de STAR verankerd in de Pensioenwet. De bedoeling van de principes is dat een pensioenfondsbestuur weet waarvoor het verantwoordelijk is en ook hoe het verantwoording aflegt.

Toezichthouders

Sinds de invoering van de Wet op het financieel toezicht (Wft) staat het pensioenfonds onder toezicht van DNB en de AFM. DNB is belast met het prudentieel toezicht en de AFM met het gedragstoezicht. Het prudentieel toezicht richt zich op de financiële soliditeit van financiële ondernemingen en draagt bij aan de stabiliteit van de financiële sector. Het fonds legt structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, ABTN en de jaarstukken aan DNB voor. Ook benoemingen van bestuursleden worden vooraf door DNB getoetst. DNB voerde haar prudentieel toezicht op 20 mei 2007 bij het fonds uit. Het door de AFM uitgeoefende gedragstoezicht richt zich op ordelijke en transparante marktprocessen, zuivere verhoudingen tussen marktpartijen en zorgvuldige behandeling van cliënten van financiële ondernemingen.

Gedragscode

De compliance officer heeft in 2008 rapport uitgebracht aan het bestuur over naleving van de gedragscode. De compliance officer heeft geen overtredingen van de gedragscode geconstateerd. In de loop van 2009 zal een rapportage over 2008 volgen.

In 2008 heeft het bestuur de gedragscode herzien. Aanleiding was de nieuwe Modelgedragscode voor pensioenfondsen die door de pensioenkoepels is uitgebracht. De wijziging van de bestaande (model)gedragscode is in overleg met de compliance officer tot stand gekomen.

Onafhankelijkheid van het bestuur

Het bestuur stelt zich bij het uitoefenen van zijn bestuurstaak onafhankelijk op. Het bestuur zorgt ervoor dat het fonds uitsluitend handelt ten behoeve van alle belanghebbenden van het fonds. Het bestuur weegt hun belangen op een zorgvuldige en evenwichtige wijze tegen elkaar af en maakt dit inzichtelijk. De belanghebbenden zijn de deelnemers, de gewezen deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgevers.

Naleving wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

3.3 Financieel beleid

Inleiding

Om aan de doelstelling van het fonds te voldoen moeten er voldoende activa worden gevormd om toekomstige pensioenuitgaven te kunnen dekken. Het bestuur hanteert daarbij de volgende beleidsinstrumenten:

- het financieringsbeleid (met daarin opgenomen de premie);
- het toeslagenbeleid;
- het beleggingsbeleid;
- de pensioenregeling.

In deze paragraaf belicht het bestuur de gebeurtenissen in het verslagjaar 2008 aan de hand van de vier beleidsinstrumenten. Naast inhoudelijke wijzigingen binnen de pensioenregeling wordt apart aandacht besteed aan volumeveranderingen. Vervolgens komen factoren die van invloed zijn op deze instrumenten aan de orde. Tot slot schenkt het bestuur aandacht aan relevante (toekomstige) ontwikkelingen.

3.3.1 Financieringsbeleid

In goed overleg met sociale partners heeft het bestuur het premiepercentage voor 2008 vastgesteld op 16,4%.

3.3.2 Toeslagenbeleid

Op 18 november 2008 heeft het bestuur besloten om de tot en met 31 december 2008 opgebouwde pensioenaanspraken van de actieve deelnemers per 1 januari 2009 niet te verhogen. Het fonds bevindt zich namelijk in een situatie van onderdekking. Ook op de lopende uitkeringen - waaronder de lopende AOP-uitkeringen - en de tot en met 31 december 2008 opgebouwde pensioenaanspraken van gewezen deelnemers verleent het bestuur geen toeslag per 1 januari 2009.

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd worden door het verlenen van een toeslag. Het fonds verleent alleen een toeslag voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Bij deze beoordeling houdt het bestuur rekening met het schriftelijk advies van de actuaris.

Het bestuur streeft ernaar jaarlijks per 1 januari een toeslag te verlenen. Voor de actieve deelnemers is deze maximaal gelijk aan de loonontwikkeling van de CAO voor de verblijfsrecreatie, zweminrichtingen en buitensportactiviteiten.

Het bestuur streeft er ook naar de ingegane pensioenen en de pensioenaanspraken van de gewezen deelnemers jaarlijks te verhogen. Deze verhoging is maximaal gelijk aan de stijging van het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. Het gaat om alle huishoudens afgeleid over de periode 1 oktober van het voorafgaande jaar tot 1 oktober van het huidige jaar. Deze toeslag mag echter nooit hoger zijn dan de toeslag voor de actieve deelnemers.

De toeslagen zijn voorwaardelijk en worden gefinancierd uit overrendementen. Het fonds vormt geen bestemmingsreserve voor toeslagen en berekent geen premie om de toeslagen te financieren.

In de afgelopen jaren heeft het fonds de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen kunnen verhogen met respectievelijk 3,28% (2008), 0% (2007) en 1,25% (2006).

3.3.3 Beleggingsbeleid

Terugblik wereldeconomie

Het hele jaar 2008 stond in het teken van de wereldwijde financiële crisis. De situatie bij veel financiële instellingen verslechterde in een kort tijdsbestek en het systeem schudde op zijn grondvesten. Er kwam een einde aan het zelfstandig voortbestaan van een fors aantal financiële instellingen, met als dieptepunt het faillissement van Lehman Brothers. Daarnaast deden veel instellingen een beroep op de centrale banken of overheden voor financiële ondersteuning. De totale verwachte verliezen voor financiële instellingen zijn gedurende 2008 continu naar boven bijgesteld en wereldwijd opgelopen tot meer dan 1.000 miljard Amerikaanse dollars. De terughoudendheid van banken om geld uit te lenen belemmerde de economische groei wereldwijd.

Diverse landen in recessie

Het uitbreken van een kredietcrisis werd vorig jaar als een van de risico's gezien. Daarnaast werd wereldwijd een forse afkoeling van de economische groei verwacht. Dit bleek in de eerste helft van 2008 ook het geval te zijn. Optimisten wezen op stabiliserende factoren die een recessie zouden kunnen voorkomen, zoals de gezonde financiële positie van het bedrijfsleven en de fiscale stimulansen die waren aangekondigd. Maar de kredietcrisis kwam er toch. Vooral het faillissement van Lehman Brothers bleek grote gevolgen te hebben. De kredietmarkten bevroren als gevolg van de vertrouwenscrisis en de wereldeconomie kwam tot stilstand. De Verenigde Staten zijn nu officieel in recessie, net als diverse Europese landen en Japan. Opmerkelijk was de grote snelheid waarmee de gebeurtenissen elkaar in 2008 opvolgden en de heftigheid waarmee financiële markten reageerden.

Overheden en centrale banken probeerden de crisis te bezweren

Nu faillissementen bij banken dreigden, vervulden de centrale banken hun functie van "lender of last resort". Overheden traden actief op en nationaliseerden financiële instellingen, zoals American International Group en Fortis. Wereldwijd namen overheden en centrale banken daarnaast diverse andere maatregelen, waaronder het Troubled Assets Relief Program ("TARP"). Er werd een plan gelanceerd om de balansen van financiële instellingen via kapitaalinjecties te versterken en zo de kredietverlening weer op gang te helpen. Veel centrale banken, waaronder de Europese Centrale Bank, verlaagden de rente. Zo werd de korte beleidsrente in de VS tot bijna 0% verlaagd. De Federal Reserve ("FED") kondigde aan beleggingen te gaan opkopen (onder meer hypotheekgerelateerde producten en staatsobligaties). Deze en andere maatregelen hadden tot doel een implosie van het financiële systeem te voorkomen.

Paniek beheerste de financiële markten

Ondanks alle steunmaatregelen bleef er sprake van een algehele aversie tegen het nemen van risico's op de financiële markten. Vrijwel alle risicovolle beleggingscategorieën hadden in 2008 last van negatieve rendementen. Na het faillissement van Lehman Brothers werd gevreesd voor een ineenstorting van het financiële systeem en ontstond wereldwijd paniek. De beweeglijkheid van de markten ("volatiliteit") steeg gedurende het jaar tot extreme hoogte, maar herstelde aan het eind van het jaar weer enigszins van de recordniveaus.

3.3.4 Gevoerd beleid

Beleggingsbeleid

Het fonds heeft het vermogensbeheer uitbesteed aan Barclays Global Investors (BGI). Het mandaat bestaat uit een gemengde portefeuille van beleggingsfondsen. De wereldwijde aandelenposities zijn belegd in verschillende BGI-regiofondsen. De obligaties zijn belegd in een Euro-staatsobligatie en een Euro Credits (bedrijfsobligatie)fonds.

Het renterisico wordt deels afgedekt met LDI-fondsen. BGI beheert zowel de internationale aandelenfondsen als de beleggingen in obligatie- en LDI-fondsen. Voor aandelen en obligaties doet BGI dit via de zogeheten "enhanced indexing"-methode. De LDI-fondsen worden passief beheerd. Dit betekent dat het fonds tegen relatief lage beheerskosten en onder strikte risicocriteria streeft naar een licht meerrendement ten opzichte van de referentie-index.

Strategisch beleggingsbeleid

De strategische beleggingsmix is als volgt:

Categorie	Strategische mix	Minimum	Maximum
Aandelen	30%	20%	40%
Vastrentende waarden	70%	60%	80%
Liquide middelen	0%	0%	1%

De vermogensbeheerder zal de portefeuille niet herbalanceren, tenzij een grens wordt geraakt.

Performance

Onderstaande tabel vergelijkt de waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen in de verschillende beleggingscategorieën aan het eind van 2008 met de situatie aan het begin van het jaar.

Portefeuille standen 31-12-08			Performance over 2008	
	€	Percentage	Portefeuille	Benchmark
Aandelen	31.239	24%	- 39,21 %	-39,78 %
Vastrentende waarden	97.613	76%	+23,06 %	+23,24%
Totaal	128.852	100%	3,07 %	2,98 %

BGI streeft ernaar om via 'enhanced indexing' - binnen de afgesproken strategische grenzen - een extra rendement te realiseren ten opzichte van de samengestelde benchmark. BGI verwacht concreet een outperformance van gemiddeld 0,70% per jaar (voor aftrek van kosten) bij een tracking error van 1,00% over een periode van drie jaar. Over 2008 is de verwachte outperformance niet gerealiseerd.

Het jaar 2008 laat een divers beeld zien van rendementen in de diverse beleggingscategorieën. De obligatieportefeuille profiteerde van de daling van de rente. De aandelenmarkten zijn wereldwijd flink gedaald door de impact van de financiële crisis. Vooral het laatste kwartaal liet een negatief rendement zien. Het rendement kwam uit op -21.5%. Over het gehele jaar 2008 bedroeg het rendement van de portefeuille van het fonds 3,07%. De benchmark was 2,98%.

Vastrentende waarden

Het rendement op de vastrentende portefeuille bedroeg over het gehele jaar 23,06 %. De benchmark liet een rendement zien van 23,24%. Deze rendementen zijn vooral behaald door de daling van de lange rente. De beslissing om de rente gedeeltelijk af te dekken heeft dus gewerkt. De stijging van de verplichtingen (door lagere rente) werd hiermee door de LDI-fondsen deels goedge maakt. Het fonds 2040-2049 liet bijvoorbeeld een performance zien van +47.5% in het vierde kwartaal van 2008.

Aandelen

Het fonds belegt wereldwijd in verschillende regiofondsen van Barclays Global Investors (BGI) volgens de verhoudingen in onderstaande tabel. Gedurende het jaar wordt uitsluitend de nettopremie-instroom aangewend om te herbalanceren, tenzij een bandbreedte wordt geraakt. Als een bepaald kwartaal een bandbreedte wordt geraakt, wordt per ultimo het betreffende kwartaal geherbalanceerd tot het niveau van de strategische weging.

Categorie	Strategische mix	Minimum	Maximum
Europa	45%	35%	55%
Verenigde Staten	38%	28%	48%
Japan	6%	0%	16%
Pacific Rim	3%	0%	13%
Emerging Markets	8%	0%	18%

De kwantitatieve beleggingsstrategie in de portefeuille is gericht op het systematisch opsporen van kleine marktinefficiënties. Op termijn moet dit resulteren in een beter rendement dan de benchmark. Hierbij kijkt het fonds naar aspecten zoals de waardering van het aandeel, de groeimogelijkheden en de kwaliteit van de activiteiten van de onderneming.

Het rendement op de aandelenportefeuille bedroeg over het gehele jaar -39,21 %. De benchmark rendeerdde -39,78%. Beheerder BGI verklaart de outperformance onder andere door de verbetering van het alpha-model. Hierin worden aandelen binnen de fondsen over- of onderwogen.

Tactische assetallocatie

In de portefeuille is sprake van een vaste weging van de verschillende beleggingscategorieën. Hierdoor worden geen actieve posities ingenomen en is er een nagenoeg neutrale bijdrage van de allocatie in de portefeuille.

Vooruitzichten 2009

Er is nog veel onzekerheid in de financiële markten. De huidige, relatief zware, recessie kan nog verergeren. Vooral de fragiele staat van het financiële systeem is een groot probleem, omdat deze de kredietverlening ernstig hindert. Ondanks de vele maatregelen van overheden en centrale banken zijn nog maar zeer beperkt verbeteringen zichtbaar. Ook zijn de huizenprijzen in de VS nog steeds niet gestabiliseerd. Daarnaast bestaat er risico op een langdurig deflatiescenario, vergelijkbaar met Japan in de jaren negentig. Het bestuur heeft besloten om over te gaan op passieve mandaten.

Veel slecht nieuws lijkt al in de aandelenkoersen verwerkt te zijn. Op basis van diverse waarderingsmaatstaven lijken aandelen aantrekkelijk gewaardeerd. Dit is echter geen garantie voor een stijging van de koersen op korte termijn. De financiële crisis en economische neergang leiden mogelijk tot deflatie. Dit zou een positief effect hebben op staatsobligaties.

Het is niet duidelijk in hoeverre het grotere aanbod van staatsobligaties in 2009 tot een verhoging van de rente leidt. Bedrijfsobligaties zijn zeer aantrekkelijk gewaardeerd. De risico-opslag is momenteel vergelijkbaar met de depressie gedurende de jaren dertig van de vorige eeuw.

Z-score

Op 24 april 1998 is de 'Vrijstellingsregeling Wet Bedrijfspensioenfondsen' officieel in werking getreden. Deze regeling verleent ondernemingen vrijstelling van de verplichtstelling van deelname aan een bedrijfspensioenfonds als de beleggingsperformance van het fonds ontoereikend is. Een vrijstelling wordt verleend als uit de performancetoets blijkt dat het feitelijk behaalde beleggingsrendement in negatieve zin afwijkt van het rendement van de door het fonds vastgestelde normportefeuille. Volgens de vrijstellingsregeling zal de performancetoets worden toegepast over de periode 2003 tot en met december 2008. Als de uitkomst van de performancetoets lager is dan 0,00, kan een deelnemer vanaf 1 januari 2009 een verzoek indienen tot vrijstelling van deelname.

Over 2008 is een z-score behaald van -0,02. De performancetoets over de periode 2003 tot en met december 2008 bedraagt +0,43. Daarmee blijft de performancetoets ruimschoots boven het vereiste minimum.

3.3.5 Pensioenregeling

De pensioenregeling is een middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 2,15% van het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het pensioengevend salaris is gelijk aan het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv). De bovengrens is het maximumloon voor de Wfsv verminderd met het werknemersdeel van de pensioenpremie. In 2008 bedraagt de franchise op jaarbasis € 11.191 bij een fulltime dienstverband.

De pensioenregeling voorziet in een regeling van nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis. De financiering vindt dan ook plaats via jaarlijkse risicopremies en niet via afgefinancierde of af te financieren aanspraken op de balans.

Al ingegane verplichtingen voor nabestaanden- of wezenpensioenen worden wel direct afgefinancierd. Het fonds heeft het risico van nabestaandenpensioen deels herverzekerd bij Nationale Nederlanden. Deelname aan de regeling is verplicht vanaf de leeftijd van 21 jaar of de (latere) datum van indiensttreding bij een werkgever in de bedrijfstak.

In onderstaande tabel is het verloop van de aantallen deelnemers weergegeven:

Verloop aantallen deelnemers

	Deelnemers (excl. AO)	Gewezen deelnemers	Arbeids- ongeschikte deelnemers	Gepensio- neerden	Totaal
Stand per 1 januari 2008	11.032	19.155	43	213	30.443
Toetreding/hertoetreding	8.549	-494	0	0	8.055
Pensionering	-108	-148	-2	258	0
Arbeidsongeschiktheid	-13	0	13	0	0
Revalidering	12	0	-12	0	0
Overlijden	-9	-45	-1	-2	-57
Premievrij gemaakt door uitdienst	-5.282	5.282	0	0	0
Waardeoverdracht	134	-215	0	0	-215
Afkoop emigratie/klein pensioen	0	0	0	-121	-121
Beëindiging wezenpensioen	0	0	0	1	1
Overige oorzaken	-146	45	-1	-31	-133
Stand per 1 januari 2009	14.169	23.580	40	318	38.107

Inkomende waardeoverdrachten tellen niet mee in het aantal deelnemers. Deze deelnemers zijn al in de categorie toetreding/hertoetreding meegenomen.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de aantallen deelnemers die bij het fonds zijn geregistreerd en voor wie in de jaren 2006, 2007 en 2008 premie is ontvangen.

Aantallen verzekerden waarvoor wordt bijgedragen

	2008	2007	2006
Aantal verzekerden	14.169	11.032	10.536

Premievrije voortzetting

Sommige deelnemers hebben recht op een premievrije voortzetting van de pensioenverzekering omdat zij arbeidsongeschikt zijn geworden vanuit een dienstverband in de recreatiesector.

Totaaloverzicht premievrije voortzetting volledig, half of gedeeltelijk premievrije voortzetting in % van het aantal actief verzekerden

	2008	2007	2006
Aantal deelnemers	40	43	42
% t.o.v. totaal deelnemers	0,3%	0,4%	0,4%
Premie ten laste van fonds	88	66	93

Pensioengerechtigden en hoogte uitgekeerde pensioenen*Aantallen pensioengerechtigden per jaareind*

	2008	2007	2006
Ouderdoms-/ Vroegpensioen	287	186	118
Nabestaandenpensioen	23	20	17
Wezenpensioen	8	7	5
	318	213	140
WAO-gat	67	71	68
Totaal	385	284	208

Totale last uit hoofde van uitbetaalde dan wel nog te betalen pensioenuitkeringen

	2008	2007	2006
Ouderdoms-/vroegpensioen	386	291	212
Nabestaandenpensioen	56	50	38
Wezenpensioen	16	22	4
WAO-hiaat	130	142	131
Afkopen	195	143	112
Overig	-1		
Totaal	782	648	497

Samenstelling van de voorziening voor pensioenverplichtingen per categorie

Bedragen x € 1.000	2008	2007
Actieve deelnemers inclusief premievrijgestelden	101.102	59.494
Arbeitsongeschikte deelnemers	2.353	1.528
IBNR	1.455	1.304
Gewezen deelnemers (slapers)	48.744	26.569
Gewezen deelnemers (vroegpensioen)	188	226
Ingegaan ouderdompensioen	5.225	3.186
Ingegaan ouderdompensioen (vroegpensioen)	102	70
Invalideitpensioen	1.226	1.261
Nabestaandenpensioen	1.086	751
Wezenpensioen	158	86
Totaal	160.639	94.475

3.3.6 Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar:

Bedragen x € 1.000	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
	€	€	%
Stand per 1 januari 2008	119.782	94.475	127%
Beleggingsresultaten	3.582	4.744	-2%
Premiebijdragen	24.121	13.537	6%
Uitkeringen	-782	-767	0%
Overige	-450	48.650	-40%
Stand per 31 december 2008	146.253	160.639	91%

Het pensioenvermogen omvat de totale activa minus overige passiva en andere voorzieningen.

De post overige zoals opgenomen onder het verloop van de technische voorzieningen heeft grotendeels betrekking op de wijziging van de marktrente van in totaal 46.099.

De wijziging van de dekkinggraad is voornamelijk het gevolg van de overgang naar de rentetermijnstructuur en de generatietafel.

Het resultaat op beleggingen was teleurstellend. Dankzij de stijging van de rente was de ontwikkeling van de dekkinggraad positief.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

Bedragen x € 1.000	2008	2007	2006	2005	2004
	€	€	€	€	€
Premieresultaat	9.243	4.778	1.548	3.659	2.538
Interestresultaat	-47.261	9.541	3.018	137	1.783
Overig resultaat	-1.675	-2.253	1.087	2.548	369
	-39.693	12.066	5.653	6.344	4.690

De vergelijkende cijfers over 2004, 2005 en 2006 zijn niet gecorrigeerd voor het effect van de per 1 januari 2007 doorgevoerde stelselwijziging.

De dekkinggraad wordt als volgt bepaald: som van technische voorzieningen, stichtingskapitaal en reserves gedeeld door de technische voorzieningen.

De dekkinggraad ultimo jaar (op basis van de jaarrekening) heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2008	2007	2006	2005	2004
Dekkingsgraad ultimo	91%	127%	115%	126%	115%

In de cijfers van 2004 en 2005 ging het fonds voor het begrip dekkinggraad uit van de Actuariële Principes Pensioenfondsen. De dekkinggraad is dan gebaseerd op een rekenrente van 4% of de marktrente, als deze lager is dan 4%.

Sinds 2006 hanteert het fonds het Financiële Toetsingskader Pensioenfondsen ("FTK") uit de Pensioenwet. De dekkinggraad is dan gebaseerd op de nominale rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

De vereiste dekkinggraad - voortvloeiend uit de solvabiliteitsvoorschriften van de Pensioenwet - bedraagt 119%. Ultimo 2008 verkeerde het fonds dus in een situatie van dekking- en reservetekort.

Het fonds heeft in het toeslagenbeleid vastgelegd dat het een toeslag verleent als de middelen hiervoor aanwezig zijn. Het bestuur neemt de mening van de actuaris mee in de beslissing.

3.3.7 Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

	2008	2007	2006
	€	€	€
Premieresultaat			
Premiebijdragen	24.121	19.607	14.091
Pensioenopbouw	-13.537	-13.597	-11.434
Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	12	10	9
Pensioenuitvoeringskosten	-1.353	-1.242	-1.118
	9.243	4.778	1.548
Interesresultaat			
Beleggingsresultaten	3.582	-576	2.443
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	-4.744	-3.668	-2.830
Wijziging marktrente	-46.099	13.785	3.405
	-47.261	9.541	3.018
Overig resultaat			
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdacht van rechten)	-114	51	-76
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)	-2.135	-1.072	1.693
Resultaat op uitkeringen	-15	-3	-26
Indexering en overige toeslagen	0	-2.452	-807
Overige baten	519	750	115
Wijziging herverzekeringsdeel technische voorzieningen	70	522	230
Overige lasten	-	-49	-42
	-1.675	-2.253	1.087
Totaal saldo van baten en lasten	-39.693	12.066	5.653

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als een regeling met ontoereikende solvabiliteit. Voor de berekening van het vereiste vermogen maakt het fonds gebruik van het standaardmodel van DNB.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De waarmerkend actuaris verklaart dat per 31 december 2008 is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131, 132 en 133 en dat de vermogenspositie naar zijn mening onvoldoende is vanwege een dekkingstekort. Hiermee verklaart de waarmerkend actuaris dat:

- de technische voorzieningen naar zijn mening toereikend zijn;
- het vermogen niet voldoet aan de eisen die gesteld worden volgens de wet- en regelgeving en dat dit gemeld is aan DNB en dat tijdig een herstelplan is opgesteld;
- de dekkinggraad van het pensioenfonds in lijn ligt met de verwachte dekkinggraad in de door het pensioenfonds opgestelde herstelplan;
- er geen aanwijzingen zijn om te veronderstellen dat er een inconsistent geheel bestaat tussen de gewekte verwachtingen, de financiering en de verwachte realisatie van voorwaardelijke toeslagen;
- de ontvangen premie kostendekkend is;

- er geen aanwijzingen zijn om te veronderstellen dat het beleggingsbeleid niet voldoet aan de prudent-person regel;
- het pensioenfonds geen leningen is aangegaan anders dan voor liquiditeitsdoeleinden en niet namens derde partijen optreedt als garant.

De waarmerkend actuaaris merkt op dat in geval van beëindiging van de premie-inkomsten niet onderbouwd is of de kostenvoorziening in voorkomend geval toereikend is.

3.3.8 Risicoparagraaf

Risicobeleid

De regelgeving van het FTK werkt de economische risico's voor pensioenfondsen verbonden aan onder meer aandelen, valuta, en rente uit. Het vertaalt deze naar vereiste reserveposities en dekkingsgraden. Hiermee worden pensioenfondsen gedwongen te overwegen welk totaal risiconiveau ze kunnen of willen accepteren. Vervolgens moet het pensioenfonds dat risicobeleid zo inzetten dat het rendement van het vermogen wordt gemaximeerd.

Het fonds onderscheidt de volgende risico's:

- actuariële risico's;
- renterisico;
- aandelen- en onroerendgoedrisico;
- inflatierisico;
- tegenpartij-/kredietrisico;
- liquiditeitsrisico;
- valutarisico;
- operationele risico's.

In hoofdstuk 4 wordt toegelicht hoe het fonds met deze risico's omgaat.

4 Jaarrekening

4.1 Balans per 31 december 2008

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

Bedragen x € 1.000	Toelichting	2008	2007
		€	€
Activa			
Beleggingen voor risico fonds	7	128.735	104.865
Vorderingen en overlopende activa	8	10.106	8.194
Overige activa	9	7.703	7.064
		146.544	120.123
Passiva			
Reserves	10	-14.386	25.307
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	11	160.639	94.475
Overige schulden en overlopende passiva	12	291	341
		146.544	120.123
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		91%	127%

4.2 Staat van baten en lasten

Bedragen x € 1.000	Toelichting	2008	2007
		€	€
Baten			
Premiebijdragen risico fonds	15	24.121	19.607
Beleggingsresultaten risico fonds	16	3.582	-576
Overige baten	17	631	1.272
		28.334	20.203
Lasten			
Pensioenopbouw		13.537	13.597
Indexering en overige toeslagen	18	-	2.452
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	19	4.744	3.668
Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen		-767	-645
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten		-12	-10
Pensioenuitkeringen	20	782	648
Pensioenuitvoeringskosten	21	1.353	1.242
Wijziging marktrente		46.099	-13.785
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	25	428	-262
Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichtingen	24	2.135	1.072
Saldo overdrachten van rechten	25	-314	211
Overige lasten	26	42	49
		68.027	8.237
Saldo van baten en lasten		-39.693	12.066

4.2.1 Samenvatting van de actuariële analyse

Bedragen x € 1.000	2008	2007
	€	€
Premieresultaat	9.243	4.778
Interestresultaat	-47.261	9.541
Overig resultaat	-1.675	-2.253
Saldo van baten en lasten	-39.693	12.066

4.2.2 Bestemming van het saldo van baten en lasten

Bedragen x € 1.000	2008	2007
	€	€
Algemene reserve	-49.718	9.481
Bestemmingsreserve	10.025	2.585
Saldo van baten en lasten	-39.693	12.066

4.3 Kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000	2008	2007
	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	23.191	18.787
Ontvangen waardeoverdrachten	1.059	1.161
Betaalde pensioenuitkeringen	-787	-646
Betaalde waardeoverdrachten	-775	-771
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	-	-268
Betaalde premies herverzekering	-	-48
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.598	-1.242
Overige baten	-	544
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	20.927	17.517
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	3.179	26.392
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	8	8
Aankopen beleggingen	-23.195	-41.892
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-288	-267
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-20.296	-15.759
Stand liquide middelen per 1 januari		
Liquide middelen (beleggingen voor risico fonds)	9	-
Liquide middelen (overige activa)	7.064	5.315
	7.073	5.315
Mutatie liquide middelen	631	1.758
Stand liquide middelen per 31 december		
Liquide middelen (beleggingen voor risico fonds)	1	9
Liquide middelen (overige activa)	7.703	7.064
	7.704	7.073

4.4 Algemene toelichting

1. Inleiding

Het doel Stichting Pensioenfonds Recreatie, statutair gevestigd te Zoetermeer (hierna "het fonds") is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in recreatiebranche verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

2. Overeenstemmingverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in de Pensioenwet en Titel 9 Boek 2 BW, met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Het bestuur heeft op 11 juni 2009 de jaarrekening opgemaakt.

3. Presentatie

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

4. Grondslagen voor de waardering

(a) Algemeen

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde.

Voor de overige activa en passiva geldt, tenzij in de specifieke grondslagen hieronder anders is aangegeven, dat deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Deze boekwaarde benadert de actuele waarde als gevolg van het korte termijns karakter van deze vorderingen en schulden..

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

(b) Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de Pensioenwet vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk geacht wordt, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen nader toegelicht in de toelichting bij de jaarrekening.

(c) Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

(d) Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

(e) Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

	31 december 2008	Gemiddelde 2008	31 december 2007	Gemiddelde 2007	31 december 2006
	€	€	€	€	€
USD	1,390	1,426	1,462	1,390	1,319
GBP	0,967	0,851	0,734	0,704	0,674
JPY	126,008	144,670	163,333	160,228	157,124
CHF	1,480	1,567	1,655	1,632	1,610
SEK	10,993	10,221	9,450	9,237	9,024
AUD	1,994	1,829	1,665	1,669	1,673
CAD	1,716	1,580	1,443	1,489	1,535
DKK	7,443	7,450	7,456	7,456	7,455
NOK	9,733	8,836	7,939	8,075	8,210

(f) Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

In overeenstemming met de Pensioenwet worden beleggingen gewaardeerd op actuele waarde. Participaties in beleggingspools en -instellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering).

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel –crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op actuele waarde. De actuele waarde is de beursnotering per balansdatum.

Vastrentende waarden

Obligaties en obligatiebeleggingsfondsen

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de per balansdatum geldende beurskoers.

(g) Vorderingen en overlopende activa

Voor zover noodzakelijk is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.

(h) Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

(i) Reserves

Algemeen

Reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de toelichting bij balans.

Bestemmingsreserve beleggingen

De bestemmingsreserve beleggingen is gebaseerd op de berekening ten behoeve van de bepaling van het minimum vereist eigen vermogen volgens het standaard model van DNB.

Tot en met boekjaar 2007 werd voor beleggingen een buffer aangehouden die een waardedaling kan opvangen (zakelijke waarden 25%, vastrentende waarde 10%). Bij de bepaling van die beleggingsreserve werd gebruik gemaakt van de feitelijke beleggingsmix ultimo 2007.

(j) Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2008:

- Rekenrente: gebaseerd op de rentetermijnstructuur zoals maandelijks gepubliceerd door DNB. De bij de duration van de verplichtingen van het fonds behorende rente uit de rentetermijnstructuur bedraagt 3,40% (2007: 4,87%).
- Generatietafels 2005-2050, waarbij de sterftetekansen zijn vermenigvuldigd met factor. Deze vermenigvuldiging is nodig om de sterftetekansen van de generatietafel, welke zijn gebaseerd op de bevolkingssterfte, aan te passen aan de verzekeringssterfte van het pensioenfonds. De factor is gelijk aan de ervaringssterfte, die Watson Wyatt B.V. gemiddeld heeft vastgesteld voor alle bedrijfstakpensioenfonds. Deze factor wordt 2-jaarlijks geëvalueerd. Voor de toekomstige sterfte wordt aan het begin van het jaar als vertrekpunt het prognosejaar 2005-2010 en aan het eind van het jaar het prognosejaar 2006-2011 gebruikt.
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.
- Kostenopslag ter grootte van 2% van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband toekomstige administratie- en excassokosten.
- Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers is niet uitgegaan van een revalidatiekans.

5. Grondslagen voor de resultaatbepaling

(a) Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

(b) Premiebijdragen risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(c) Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Aankoopkosten worden opgenomen in de kostprijs en als gevolg van de periodieke herwaardering ten laste van het resultaat gebracht. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

De kosten uit hoofde van beheervergoeding alsmede transactiekosten gerelateerd aan beleggingen zijn in mindering gebracht op de directe en indirecte beleggingsopbrengsten.

(d) Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

(e) Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

(f) Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

(g) Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks valt een percentage van de uitkeringen vrij uit de voorziening pensioenverplichtingen ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten). Daarnaast wordt een percentage van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten.

(h) Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(i) Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

6. Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de Balans

7. Beleggingen voor risico fonds

(a) Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2008

	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€
Belegde gelden in betreffende beleggingscategorie	31.238	97.496	-	128.734
Liquide middelen	-	-	1	1
Stand per 31 december 2008	31.238	97.496	1	128.735

Ultimo 2007

	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	32.469	72.390	-	104.859
Liquide middelen	-	-	9	9
Beleggingscrediteuren	-3	-	-	-3
Stand per 31 december 2007	32.466	72.390	9	104.865

(b) Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
	€	€	€
Stand per 1 januari 2008	32.469	72.390	104.859
Aankopen/ verstrekkingen	13.022	10.173	23.195
Verkopen/ aflossingen	-	-3.179	-3.179
Gerealiseerde herwaardering	-	862	862
Ongerealiseerde herwaardering	-14.253	17.250	2.997
Stand per 31 december 2008	31.238	97.496	128.734

	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
	€	€	€
Stand per 1 januari 2007	23.692	68.484	92.176
Aankopen/ verstrekkingen	10.000	31.892	41.892
Verkopen/ aflossingen	-	-29.241	-29.241
Herwaardering	-1.223	1.255	32
Stand per 31 december 2007	32.469	72.390	104.859

(c) Actuele waarde

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde. Alle beleggingen zijn gewaardeerd op basis van directe marktnoteringen.

(d) Belegde waarden in aandelen

	2008	2007
	€	€
Aandelenbeleggingsfondsen	31.238	32.469
	31.238	32.469

De kostprijs van de belegde waarden in aandelen bedraagt ultimo 2008 € 40.174.000 (2007: € 17.625.000).

(e) Belegde waarden in vastrentende waarden

	2008	2007
	€	€
Obligatiebeleggingsfondsen	97.496	72.390
	97.496	72.390

De kostprijs van de belegde waarden in vastrentende waarden bedraagt ultimo 2008 € 78.107.000 (2007: € 32.202.000).

(f) Beleggingscrediteuren

	2008	2007
	€	€
Overige	-	3
Stand per 31 december	-	3

8. Vorderingen en overlopende activa

(a) Specificatie vorderingen en overlopende activa

	2008	2007
	€	€
Vordering uit hoofde van herverzekering	634	522
Vordering op werkgevers	5.726	4.509
Waardeoverdrachten	78	49
Overige vorderingen	3.668	3.114
Stand per 31 december	10.106	8.194

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt

gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

De overige vorderingen bestaan overwegend uit de rekening-courant verhouding met Interpolis Pensioenbeheer B.V.. Over de rekening-courant wordt rente berekend.

(b) Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

	2008	2007
	€	€
Werkgevers	5.998	4.749
Voorziening dubieuze debiteuren	272	240
Stand per 31 december	5.726	4.509

In 2008 is een bedrag van € 39.000 toegevoegd aan de voorziening (2007: vrijval € 380.000). Er werd een bedrag van € 7.000 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2007: -).

9. Overige activa

	2008	2007
	€	€
Liquide middelen	7.703	7.064
Stand per 31 december	7.703	7.064

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

10. Reserves

(a) Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Algemene reserve	Bestemmings- reserve beleggingen	Totaal
	€	€	€
Stand per 31 december 2007	9.951	15.356	25.307
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-49.718	10.025	-39.693
Stand per 31 december 2008	-39.767	25.381	-14.386

	Algemene reserve	Bestemmings- reserve beleggingen	Totaal
	€	€	€
Stand per 31 december 2006	7.250	12.771	20.021
Cumulatief effect stelselwijziging 1 januari 2007	-6.780	-	-6.780
Uit bestemming saldo van baten en lasten	9.481	2.585	12.066
Stand per 31 december 2007	9.951	15.356	25.307

De bestemmingsreserve beleggingen wordt in overeenstemming met de grondslagen zoals vastgelegd in de ABTN vastgesteld. In de ABTN zijn op dit punt wijzigingen doorgevoerd, wat gevolgen heeft voor de wijze van bepaling en de hoogte van deze bestemmingsreserve. De grondslagen ten aanzien van deze bestemmingsreserve worden nader toegelicht onder paragraaf 4 van de Algemene toelichting.

(b) Solvabiliteit

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	%	€	%
Aanwezig vermogen	146.253	91	119.782	127
Af: technische voorziening op FTK- waardering	160.639	100	94.475	100
Eigen vermogen Af: vereist eigen vermogen	-14.386	-9	25.307	27
Vrij vermogen	30.361	19	22.107	24
	-44.747	-28	3.200	3
Minimaal vereist eigen vermogen	8.032	5	4.725	5
Dekkingsgraad		91		127

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel ten minste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het fonds zich in een situatie van reservetekort.

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als dekkingstekort. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaard model van DNB.

(c) Herstelplan

Ultimo 2008 bedraagt het eigen vermogen negatief € 14.386.000. Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt € 5.971.000 en het vereist eigen vermogen € 30.361.000. Per 31 december voldoet het fonds niet aan beide normen. Hierdoor is zowel sprake van een reservetekort als een dekkingstekort. Door het bestuur van het fonds is op 26 november 2008 melding gedaan aan de toezichthouder DNB. Dientengevolge is een korte termijn- en een lange termijnherstelplan opgesteld. Voor nadere informatie wordt verwezen naar paragraaf 3.2.2 van het bestuursverslag.

11. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

(a) Specificatie voorziening pensioenverplichtingen naar aard

	2008	2007
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen	160.639	94.475
Stand per 31 december	160.639	94.475

(b) Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen

	2008	2007
	€	€
Stand per 1 januari	94.475	81.608
Effect stelselwijziging	-	6.780
Pensioenopbouw	13.537	13.597
Indexering en overige toeslagen	-	2.452
Rentetoevoegingen	4.744	3.668
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-767	-645
Mutatie voor pensioenuitvoeringskosten	-12	-10
Wijziging marktrente	46.099	-13.785
Saldo uit hoofde van overdracht van rechten	428	-262
Overige wijzigingen	2.135	1.072
Stand per 31 december	160.639	94.475

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

(c) Specificatie voorziening pensioenverplichtingen naar categorieën deelnemers

	2008	2007
	€	€
Actieve deelnemers	100.624	61.104
Pensioengerechtigden	8.892	5.249
Gewezen deelnemers	47.973	26.270
Netto pensioenverplichtingen	157.489	92.623
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	3.150	1.852
Stand per 31 december	160.639	94.475

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

(d) Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 2,15% van het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het pensioengevend salaris is gelijk aan het loon Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv) tot maximaal het maximum loon Wfsv verminderd met het werknemersdeel van de pensioenpremie. De franchise in 2008 bedraagt op jaarbasis voor een fulltimer € 11.191 (2007: € 10.676). Tevens voorziet de pensioenregeling in een regeling van nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis. De financiering vindt dan ook plaats door middel van jaarlijkse risicopremies en niet door middel van afgefinancierde en af te financieren aanspraken op de balans. Het partnerpensioen bedraagt bij volledige deelneming 50% van het pensioengevend salaris voorafgaand aan het jaar van overlijden, verhoogd met de loonindex van het jaar van overlijden, welk bedrag wordt verminderd met de AOW-uitkering voor ongehuwden op de datum van overlijden inclusief de daarbij behorende vakantiewaarde. Reeds ingegane verplichtingen uit hoofde van toegekende nabestaanden- of wezenpensioenen worden/zijn wel direct afgefinancierd. Het risico met betrekking tot het nabestaandenpensioen is deels verzekerd bij Nationale Nederlanden. Deelname aan de regeling is verplicht vanaf de leeftijd van 21 jaar, dan wel vanaf de datum van indiensttreding bij een werkgever in de bedrijfstak.

(e) Toeslagverlening

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd worden door middel van het verlenen van een toeslag. Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Deze beoordeling vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris.

Het bestuur streeft ernaar jaarlijks per 1 januari een toeslag te verlenen, die voor de pensioenaanspraken van de actieve deelnemers maximaal gelijk is aan de loonontwikkeling van de CAO voor de verblijfsrecreatie, zweminrichtingen en buitensportactiviteiten. Het bestuur streeft er tevens naar de pensioenaanspraken van de gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen te verhogen met een percentage dat maximaal gelijk is aan de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer, alle huishoudens afgeleid over de periode 1 oktober van het voorafgaande kalenderjaar tot 1 oktober van het huidige kalenderjaar. Deze toeslag mag echter nooit de toeslag ten gunste van de actieve deelnemers overtreffen.

De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit overrendementen. De premie bevat dus geen opslag voor toeslagen. Voor de voorwaardelijke toeslagen is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald.

Het bestuur heeft op 18 november 2008 besloten om per 1 januari 2009 de tot en met 31 december 2008 opgebouwde pensioenaanspraken van de actieve deelnemers niet te verhogen. Dit omdat het fonds zich in onderdekking bevindt.

Ten aanzien van de lopende uitkeringen waaronder de lopende AOP-uitkeringen, alsmede de tot en met 31 december 2008 opgebouwde pensioenaanspraken van de gewezen deelnemers heeft het bestuur besloten om ook voor deze groep geen toeslag te verlenen.

In de afgelopen drie jaren zijn de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen verhoogd met respectievelijk 3,28% per 1 januari 2008 (percentage is opgebouwd uit de toeslag voor 2008 (0,98%) en een extra toeslag op basis van de WAO-hiaatpremie die teveel is betaald (2,3%)), 0% per 1 januari 2007, en met 1,25% per 1 januari 2006.

12. Overige schulden en overlopende passiva

(a) Specificatie overige schulden en overlopende passiva

	2008	2007
	€	€
Uitkeringen	-	5
Belastingen en premies sociale verzekeringen	15	17
Waardeoverdrachten	10	10
Overige schulden	266	309
	291	341

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

De overige schulden bestaan voornamelijk uit nog te betalen bedragen.

13. Risicobeheer en derivaten

(a) Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende

normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	€	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen (FTK- waardering)		160.639		94.475
Buffers				
S1 Renterisico	14.418		14.441	
S2 Risico zakelijke waarden	11.666		9.112	
S3 Valutarisico	7.143		5.454	
S4 Grondstoffenrisico	-		-	
S5 Kredietrisico	15.695		2.311	
S6 Verzekeringstechnisch risico	10.816		5.371	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
Diversificatie-effect	-29.377		-14.619	
Aanvulling tot 5% Voorziening pensioenverplichtingen	-		-	
Totaal S (vereiste buffers)		30.361		22.070
Vereist eigen vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		191.000		116.545
Aanwezig vermogen (totaal activa – schulden)		146.253		119.782
Tekort / surplus		-44.747		3.237

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's geen derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden.

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de feitelijke asset mix.

Verschillen van de vereiste buffers op 31 december 2008 ten opzichte van 31 december 2007 worden voornamelijk veroorzaakt door een daling van de marktrente.

(b) Marktrisico

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt worden nader toegelicht.

Gevoeligheidsanalyse

In onderstaande tabel wordt de gevoeligheid van de dekkingsgraad getoond voor waardeveranderingen van de aandelenbeleggingen en voor verschuivingen van de rente. In het midden van de tabel staat de huidige dekkingsgraad van 91%.

		Δ aandelenkoersen				
		-30%	-15%	0%	15%	30%
Δ rente	-1.00%	75	77	79	82	84
	-0.50%	80	82	85	88	90
	0.00%	85	88	91	94	97
	0.50%	91	94	98	101	104
	1.00%	98	101	105	109	113

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop wordt het prijsrisico worden gehedged middels het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	%	€	%
Beleggingsinstelling	31.238	100	32.469	100
	31.238	100	32.469	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	%	€	%
Buitenland binnen EU	-	-	15.066	46
Buitenland buiten EU	31.238	100	17.403	54
	31.238	100	32.469	100

Het fonds heeft er niet voor gekozen om het prijsrisico middels derivaten (gedeeltelijk) af te dekken.

Valutarisico

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2008 circa € 24.103.000 (2007: € 32.469.000). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	€	€	€
	Vóór	valutaderivaten	nettopositie (na)	nettopositie (na)
EUR	104.632	-	104.632	72.396
USD	11.547	-	11.547	32.469
Overige	12.556	-	12.556	-
	128.735	-	128.735	104.865

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de marktwaarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	Waarde balanspost		Duration	
	31 december 2008	31 december 2008	31 december 2008	31 december 2007
	€			
Duration van de vastrentende waarden	97.496	14,6		12,2
Duration van de pensioenverplichtingen	160.639	26,1		24,3

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het fonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit gebeurt door middel van een actief beleid van het bestuur door het gedeeltelijk afdekken van het renterisico met behulp van long duration fondsen.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	97.496	100	72.390	100
	97.496	100	72.390	100

(c) Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars. Over beursgenoteerde derivaten wordt geen kredietrisico gelopen.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

	2008	2007
	€	€
Financiële instellingen	97.496	25.789
Andere instellingen	-	46.601
	97.496	72.390

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

	2008	2007
	€	€
Mature markets	97.496	72.390
	97.496	72.390

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

	31 december 2008		31 december 2007	
	€	%	€	%
Not rated	97.496	100	72.390	100
	97.496	100	72.390	100

(d) Liquiditeitsrisico

Liquideitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquideitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquideitsrisico kan worden vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

(e) Verzekeringstechnische, actuariële risico's

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2005-2050 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het fonds heeft het arbeidsongeschiktheidsrisico niet herverzekerd.

(f) Indexatierisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake indexatie en toeslagverlening is weergegeven in de alinea 'Toeslagverlening' onder de paragraaf inzake de toelichting op de balanspost 'Voorziening pensioenverplichtingen risico fonds'.

(g) Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal of welke meer dan 5% van de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort, uitmaakt.

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Het fonds houdt een gediversificeerde portefeuille aan in een zevental pools van dezelfde vermogensbeheerder.BGI.

(h) Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

(i) Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt geen gebruikgemaakt van financiële derivaten.

14. Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

(a) Ontvangen zekerheden en garanties

Er zijn geen zekerheden en garanties bekend die niet in de jaarrekening zijn opgenomen.

(b) Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met Interpolis Pensioenbeheer B.V. en Barclays Global Investors, welke loopt tot en met 31 december 2009. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten.

Het nabestaandenrisico is voor een deel herverzekerd bij Nationale Nederlanden. Dit contract eindigt op 31 december 2009.

(c) Investerings- en stortingsverplichtingen

Per balansdatum bestaan er geen investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen).

(d) Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het fonds en heeft het fonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

(e) Verstrekte zekerheden en garanties

Per balansdatum zijn er geen zekerheden en garanties verstrekt.

Toelichting op de staat van baten en lasten

15. Premiebijdragen risico fonds

	2008	2007
	€	€
Premiebijdragen	24.121	19.607
	24.121	19.607

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 16,4% van de loonsom. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2008	2007
	€	€
Kostendekkende premie	19.905	16.855
Feitelijke premie	24.121	19.607
Gedempte premie	19.032	13.996

De verschillen tussen de kostendekkende premie, de feitelijke premie en de gedempte premie zijn het gevolg van het hanteren van een afgeleide kapitaalmarktrente voor de gedempte premie, waarbij wordt uitgegaan van de 10-jaars voortschrijdend gemiddelde kapitaalmarktrente.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2008	2007
	€	€
Kosten pensioenopbouw	15.044	12.640
Pensioenuitvoeringskosten	1.341	1.232
Solvabiliteitsopslag	3.520	2.983
Kostendekkende premie	19.905	16.855

Er is geen sprake van toegepaste premiekortingen en/of premieopslagen.

16. Beleggingsresultaten risico fonds

2008	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
	€	€	€	€
Aandelen	9	-14.253	69	-14.244
Vastrentende waarden	-	18.112	219	18.112
Overige beleggingen	2	-	-	2
	11	3.859	288	3.582

2007	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
	€	€	€	€
Aandelen	-	-1.223	128	-1.351
Vastrentende waarden	-	907	139	768
Overige beleggingen	7	-	-	7
	7	-316	267	-576

17. Overige baten

	2008	2007
	€	€
Baten uit herverzekering (uitkeringen)	112	522
Andere baten	519	750
	631	1.272

18. Indexering en overige toeslagen

Het beleid en de ambitie inzake indexatie en toeslagverlening is weergegeven in de alinea 'Toeslagverlening' onder de paragraaf inzake de toelichting op de balanspost 'Voorziening pensioenverplichtingen risico fonds'.

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

In onderstaande tabel is dat gerealiseerde indexatie ten opzichte van de inflatieambitie weergegeven:

Deelnemerscategorie		Indexatie 2008	Indexatie 2007	Indexatie 2006
		%	%	%
Actieve deelnemers	Maatstaf	2,00	1,75	1,20
	Realisatie	3,28	0,00	1,25
Pensioengerechtigden/Gewezen deelnemers	Maatstaf	1,48	1,25	1,20
	Realisatie	0,70	0,00	1,25

19. Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 4,696% (2007: 4,066%), zijnde € 4.743.000 (2007: € 3.823.000).

Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per 31 december 2007 zoals gepubliceerd op de website van DNB.

20. Pensioenuitkeringen

	2008	2007
	€	€
Ouderdomspensioen	386	291
Partnerpensioen	56	50
Wezenpensioen	16	22
Invalideitpensioen	130	142
Afkopen	195	143
Overig	-1	-
	782	648

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 417,74 (2007: € 400,-) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

21. Pensioenuitvoeringskosten

	2008	2007
	€	€
Bestuurskosten	13	12
Administratiekostenvergoeding	1.145	1.088
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	115	74
Accountantskosten	45	39
Contributies en bijdragen	28	23
Overig	7	6
	1.353	1.242

De accountantskosten, zoals hierboven opgenomen als onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
Controle van de jaarrekening	41	39
Andere niet-controle diensten	4	-
	45	39

22. Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer.

23. Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2008: € 13.000 (2007: € 12.000).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

24. Overige wijzigingen in de voorziening voor pensioenverplichtingen

	2008	2007
	€	€
Resultaat op kanssystemen		
Sterfte	-159	159
Arbeidsongeschiktheid	392	485
Mutaties	-296	-800
Totaal resultaat op kanssystemen	-63	-156
Overige resultaten		
Overige technische grondslagen	2.198	1.228
Totaal overige resultaten	2.198	1.228
Totaal overige wijzigingen in de voorziening	2.135	1.072

De post overige technische grondslagen onder de overige resultaten betreft een hybride post die onderdeel uitmaakt van het verloop van de technische voorziening en is samengesteld uit diverse resultaten welke als volgt kunnen worden gespecificeerd: uitkering herverzekering € 112.000, beschikbaar uit premie IBNR € 651.000, overige baten € 495.000, indiensttreding € 662.000 en mutatie overige € 278.000.

25. Saldo overdracht van rechten

	2008	2007
	€	€
Saldo overdracht van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-1.087	-537
Uitgaande waardeoverdrachten	773	748
Subtotaal	-314	211
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	1.101	604
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	-673	-866
Subtotaal	428	-262
Saldo overdracht van rechten	114	-51

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

26. Overige lasten

	2008	2007
	€	€
Lasten uit hoofde van herverzekeringen	42	49
	42	49

27. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

5 Overige gegevens

5.1 Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het jaarverslag 2008 van de Stichting Pensioenfonds Recreatie is vastgesteld in de bestuursvergadering van 11 juni 2009.

Maarn, 11 juni 2009

E.P de Vries
Werknemersvoorzitter

A.J. van den Brink
Werkgeversvoorzitter

5.2 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2009 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

5.3 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die een zodanige invloed op de jaarrekening 2009 hebben dat deze dienen te worden vermeld.

5.4 Actuariële verklaring

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Recreatie te Zoetermeer is aan Watson Wyatt B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2008.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het Bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. In overeenstemming met de richtlijn "Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen" heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens en de bevindingen van de accountant ten aanzien hiervan zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen zal kunnen nakomen. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Met inachtneming van het voorafgaande en het navolgende verklaar ik dat naar mijn overtuiging is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131, 132 en 133. De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een dekkingstekort. Vanwege de omvang van het dekkingstekort zijn de technische voorziening niet volledig door waarden gedekt.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Recreatie is naar mijn mening onvoldoende, vanwege een dekkingstekort. Daarbij is bepalend de mate van waarschijnlijkheid dat het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

Eindhoven, 11 juni 2009

drs. J.G.A. Smolenaers AAG
verbonden aan Watson Wyatt B.V.

5.5 Accountantsverklaring

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Recreatie

ACCOUNTANTSVERKLARING

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2008 van Stichting Pensioenfonds Recreatie te Zoetermeer, bestaande uit de balans per 31 december 2008 en de staat van baten en lasten over 2008 met de toelichting, gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant

voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van de entiteit. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van de stichting heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Recreatie per 31 december 2008 en van het resultaat over 2008 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften en/of voorschriften van regelgevende instanties

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder f BW melden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Utrecht, 11 juni 2009
KPMG ACCOUNTANTS N.V.

M.J. Vredenduin RA

Bijlage I - Hoofd- en nevenfuncties

Nadere informatie over bestuursleden

Deze bijlage bevat nadere informatie over de (neven) functies van de (plaatsvervangend) bestuursleden van de Stichting Pensioenfonds Recreatie per 31 mei 2008. De genoemde nevenfuncties zijn relevant voor de bestuursfunctie. Dit overzicht maakt duidelijk welke belangen het betreffende bestuurslid moet behartigen.

Werkgeversvertegenwoordigers in het bestuur

De heer A.J. van den Brink, plaatsvervangend voorzitter

Hoofdfunctie

- Algemeen Directeur van Recreatiecentra Nederland B.V.
- Algemeen Directeur van RCN Holding France.

Voor bestuursfunctie relevante nevenfunctie(s)

- Aandeelhouder SA Domaine de la Noguere te Sampzon (Ardeche) ;
- Voorzitter cao-onderhandelingen voor de recreatie;
- Lid Gezamenlijk Overleg Recreatie;
- Voorzitter arbeidsvoorwaardencommissie RECRON;
- Lid onderhandelingscommissie RECRON;
- Lid Raad van Toezicht RECRON.

De heer H.J. den Biggelaar RA

Hoofdfunctie

- Director Tax & Treasury / Consolidation & Accounting bij Center Parcs Europe NV te Rotterdam.

Voor bestuursfunctie relevante nevenfunctie(s)

-

Werknemersvertegenwoordigers in het bestuur

De heer E.P. de Vries, voorzitter

Hoofdfunctie

- Dagelijks Bestuurder FNV Horecabond, lid van het Hoofdbestuur, met de gekozen functie van penningmeester/secretaris.

Voor bestuursfunctie relevante nevenfunctie(s)

- Voorzitter bestuur Stichting Overgangsregeling voor het Horecabedrijf (SOHOR);
- Voorzitter bestuur Stichting Overgangsregeling Vrijwillig Vervroegde Uittreding voor de Contractcateringsbranche (SUCON);
- Voorzitter bestuur Stichting Sociaal Fonds Recreatie (SFR);
- Voorzitter Pensioenfonds Horeca & Catering;
- Lid onderhandelingsdelegatie CAO-SUCON en Arbeidsvoorwaarden-CAO Contractcateringbranche;
- Lid bestuur Gemeenschappelijk Beleggingsfonds FNV;
- Plaatsvervanger in bestuur Bedrijfschap Horeca & Catering;
- Plaatsvervanger in bestuur Georganiseerd Overleg Recreatie.

De heer H.Z. de Wit*Hoofdfunctie*

- Sectorbestuurder FNV Catering.

Voor bestuursfunctie relevante nevenfunctie(s)

- Lid bestuur Pensioenfonds Horeca & Catering;
- Lid bestuur SOHOR;
- Lid bestuur Stichting Vrijwillig Vervroegd Uittreding Contract Catering (SUCON);
- Lid bestuur stichting Vakraad voor de contractcatering;
- Lid bestuur Stichting Aanvullende Voorzieningen bij Arbeidsongeschiktheid (SAVAC);
- Lid bestuur Fonds Bevordering Arbeidsverhoudingen (FBA);
- Lid bestuur Fonds Bevordering Sociale Verhoudingen (FBS);
- Lid bestuur Stichting Kwaliteit van de arbeid (SKA);
- Lid branchetoetsingscommissie contract catering;
- Lid toetsingscommissie Compass-Group;
- Lid toetsingscommissie Prorest catering;
- Lid toetsingscommissie SAB Catering;
- Plv lid toetsingscommissie Albron catering;

De heer J. Wevers*Hoofdfunctie*

- Bestuurder CNV BedrijvenBond.

Voor bestuursfunctie relevante nevenfunctie(s)

- Bestuurslid Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen;
- Bestuurslid Bedrijfstakpensioenfonds Metalektro;
- Bestuurslid Pensioenfonds voor de Vlees- en Vleeswaren en de Gemaksvoedingindustrie;
- Bestuurslid Pensioenfonds CNV Bedrijvenbond.

De heer M. Jansma*Hoofdfunctie*

- Bestuurder ABVAKABO FNV
- Bestuurder FNV Sport

**Pensioenfonds
Recreatie**

Administrateur:
Interpolis Pensioenbeheer B.V.
Postbus 254, 2700 AG Zoetermeer

T: 0900 665 65 65 (€ 0,05 p/m)
E: recreatiepensioen@interpolis.nl
I: www.sectorrecreatie.nl